

ГЕОПОЛІТИКА В УМОВАХ ВІЙНИ

<https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series22.2024.35.08>

УДК 327(81)

Алла Гуменюк,

*доцент кафедри політичної психології та міжнародних відносин
Український державний університет імені Михайла Драгоманова
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7930-3666>; email: alla1969.04@gmail.com*

Володимир Бойко,

*аспірант кафедри політичних наук,
Український державний університет імені Михайла Драгоманова
ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-3853-9157>; email: volodymyrboiko1992@gmail.com*

РОЛЬ БРАЗИЛІЇ У НОВОМУ ГЕОПОЛІТИЧНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Стаття досліджує зовнішню політику Бразилії та її взаємодію з ключовими гравцями на світовій арені – Сполученими Штатами та Китаєм, особливо в контексті глобальних подій, таких як російсько-українська війна. Особливу увагу приділяється підходу президента Бразилії Луїсу Луїза Абрау до війни в Україні та його ставленню до неї. Також ретельно розглядаються різноманітні аспекти стратегічного, історичного, політичного та економічного характеру, що визначають позицію Бразилії у міжнародних відносинах.

Підкреслюється, що Бразилія, як країна, що входить до складу багатьох міждержавних об'єднань, має значиме місце на міжнародній арені та впливає на події у світі через виважену зовнішню політику та ефективну дипломатію. Автори статті аналізують стратегічне значення розвитку співпраці Бразилії зі Сполученими Штатами та Китаєм, не дивлячись на напруженість у відносинах між цими країнами, і відзначають, що Бразилія може виступати посередником у глобальних конфліктах і сприяти їх мирному врегулюванню, зокрема і у російсько-українській війні. Висновок статті підкреслює важливість розвитку співпраці з країнами Глобального Півдня для розв'язання конфліктів і формування міжнародної архітектури з урахуванням інтересів та позицій різних держав. Аналізуючи різноманітні чинники, що впливають на зовнішню політику Бразилії, стаття підкреслює її унікальний статус і потенціал у глобальних відносинах.

***Ключові слова:** Бразилія, постбіполярний світ, Глобальний Південь, мирне врегулювання, новий світовий порядок, Латинська Америка, зовнішньоекономічне співробітництво, самостійна геополітична сила.*

Вступ. Система міжнародних відносин зазнала докорінних змін у першій половині 21 століття. Провідною рисою цих змін стала поява нових центрів глобального впливу та прагнення багатьох країн, що розвиваються, до становлення нового справедлившого світового порядку. Все гучніше про себе на міжнародній арені заявляють такі країни як Китай, Індія, ПАР та Бразилія. Особливо їх вплив на світову економіку та глобальну безпеку став очевидним після повномасштабного вторгнення Росії до України в лютому 2024 року. Глобальний Південь є тією силою, з якою не можна не рахуватись, і саме країни Глобального Півдня визначатимуть майбутнє світу та людства загалом. Стереотип про могутність Заходу був зруйнований швидким виходом американських військ з Афганістану в 2021 році, недовістю західних санкцій, спрямованих на послаблення Росії, та нерішучістю в підтримці України, а саме у відмові в передачі в достатній кількості далекобійної зброї, важкої військової техніки та систем ППО, щоб захистити нашу територію. Відтак саме завдяки країнам Глобального Півдня Росії вдається нарощувати свою військову міць і тримати економіку на плаву. Вони стали головними ринками збуту для російських енергоносіїв, постачальниками різноманітного обладнання для російського ВПК в обхід західних санкцій. Можливо саме тому Україні треба більше уваги спрямувати на співпрацю з Глобальним Півднем задля припинення війни.

У цій статті мова піде про одну з країн Глобального Півдня, а саме Бразилію, її пріоритети в сучасній світовій політиці, її амбіції та роль, яку вона може відіграти у припиненні російсько-української війни. Сьогоднішня Бразилія – це країна що динамічно розвивається та є самостійною геополітичною та економічною силою. Ще близько

півсторіччя тому Бразилія була регіональною державою, але вже на початку XXI вона почала проводити активну зовнішню політику за межами Латинської Америки, взявши впевнений курс на посилення дипломатичних та економічних зв'язків з іншими країнами світу. Одними з основних пріоритетів зовнішньої політики Бразилії є посилення позиції на міжнародній арені. Вже зараз Бразилія є державою лідером у Латинській Америці та має значний вплив на світову політику та економіку. Завдяки цьому Бразилія займає активну та самостійну позицію по багатьом найгострішим питанням світової політики та економіки. Найяскравішими прикладами цього є позиція Бразилії на тлі напруги у китайсько-американських відносинах, ставлення Бразилії до іранської ядерної програми, і особливо актуальна для нас позиція Бразилії в російсько-українській війні. Бразилія прагне стати одним з центрів світового значення і прагне формування багатополусної системи, а також отримання постійного місця в раді Безпеки ООН, яке їй було обіцяне президентом США Рузвельтом ще в далекому 1944 році. Бразилія реалізує зовнішню політику через двосторонні та багатосторонні договори з іншими державами світу, а також через участь у таких міжнародних організаціях як БРІКС, G20, УНАСУР, МЕРКОСУР та інших.

Коли йде мова про Бразилію, не можна не згадати її роль у світовій економіці. Вона є найбільшою за площею та економічним потенціалом державою Південної Америки. За даними світового Банку, ВВП Бразилії у 2022 році склав 1.93 трильйонів доларів показавши приріст у 2.9% при кількості населення понад 215 мільйонів (Economies of countries, 2022). Вже зараз Бразилія є дев'ятою економікою світу, а, згідно з прогнозами економістів журналу «The Guardian», у 2050 році увійде до п'ятірки найбільших світових економік із ВВП понад 9 трильйонів доларів («GDP projections», 2011). Бразилія надзвичайно багата на природні ресурси, має розвинуту промисловість і потужний аграрний сектор, продукуючи понад 10 % світового продовольства та є найбільшим експортером кави, цукру та сої («Economy of Brazil», 2024).

Мета статті – дослідження місця сучасної Бразилії в новому геополітичному середовищі, її впливу на інші країни та світову економіку, а також на політичні процеси в цілому.

Для визначення ролі Бразилії у новому геополітичному середовищі були використані різноманітні **методи наукових досліджень**. Був проведений аналіз політичних заяв та позицій бразильських лідерів через офіційні заяви та виступи на міжнародних платформах. Також було проведено документальний аналіз, який включає в себе вивчення офіційних документів та дипломатичних записок. Ще одним з методів використаних у цій статті є порівняльний аналіз, а саме було порівняно позицію Бразилії щодо війни в Україні. Крім цього було проведено контент-аналіз медійних джерел.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Тема зовнішньої політики Бразилії та її місця в сучасній світовій політиці є мало дослідженою в українському науковому середовищі. Саме тому дання стаття переважно базується на англійських та португальських джерелах. За кордоном активним дослідженням зовнішньої політики Бразилії займалися С.Л. Джон де Соуса, П.Р. де Алмейда, Л. А. Естрелья Фарія, Т. Віджевані та Ж. Сепалуні. Також при написанні статті було використано останні публікації з міжнародних видань на тему зовнішньої політики Бразилії, було проаналізовано бразильське законодавство, останні дії та заяви бразильського лідера Луїса да Сілви, і проведено аналіз статистичних даних з відкритих джерел, які стосуються економіки Бразилії.

Результати та дискусії. Конституція Федеративної Республіки Бразилії встановлює такі принципи, що регулюють міжнародні відносини: національна незалежність, дотримання прав людини, право народів на самовизначення, рівність між державами світу, захист миру, прагнення до мирного врегулювання конфліктів, відмова від тероризму і расизму. Також в Конституції Бразилії записано, що Бразилія має прагнути до соціальної, культурної, економічної та політичної інтеграції народів що проживають в Латинській Америці. (*Constitution of the Federative Republic of Brazil, 2010*). Основні принципи та напрями зовнішньої політики неодноразово підкреслював чинний президент Бразилії Луїс да Сілва під

час офіційних заходів. Ще за першої інавгурації він заявив: «В моєму уряді, зусилля бразильської дипломатії будуть керуватися гуманістичною перспективою і в першу чергу будуть використовуватися як інструмент національного розвитку. Через розвиток торгівлі з іншими країнами, залучення новітніх технологій і пошук продуктивних інвестицій зовнішня політика Бразилії повинна слугувати покращенню умов життя бразильського народу, збільшуючи рівень доходів і створюючи нові робочі місця» (*Brazilian Foreign Policy Handbook, 2008, p. 17*). Також Лула заявив, що зовнішня політика не має обмежуватись одним напрямком, або регіоном. За його словами: «Бразилія може і повинна внести свій вклад у створення мирного та гармонійного світового порядку, заснованого на верховенстві права та принципах мультилатералізму, зважаючи на її демографічну, територіальну, економічну та культурну важливість та її покликання стати великою демократією в процесі соціальної трансформації» (*Brazilian Foreign Policy Handbook, 2008, p. 17*). Під час свого перебування на 33-му Економічному Форумі в Давосі Лула да Сілва сказав: «Наша зовнішня політика міцно орієнтована на пошук миру, переговорних рішень для міжнародних конфліктів і на захист наших національних інтересів» (*Brazilian Foreign Policy Handbook, 2008, p. 18*). Бразилія претендує на статус однієї з провідних держав світу, намагаючись брати активну участь у політичних процесах що відбуваються у світі. Одним з прикладів цього є спроба Бразилії взяти на себе посередництво у переговорах між Іраном та Західними державами щодо іранської ядерної програми. Під час свого офіційного візиту до Китаю в 2004 році Лула зазначив: «Уряд Бразилії керується принципом невтручання, в той же час займаючи позицію «небайдужості»» (*Brazilian Foreign Policy Handbook, 2008, p. 37*).

Ще після першої інавгурації Луїса Інасіу Лули да Сілви на посаду президента, Бразилія спрямувала свою зовнішню політику на реалізацію інтересів бразильців в контексті інтеграції Південної Америки. Головним пріоритетом стало згуртування південноамериканських держав, поглиблення економічних та політичних зв'язків між ними та формування ефективних регіональних інститутів, які посилять інтеграційні процеси і посилять позиції Латинської Америки на світовій арені. Лула орієнтував зовнішньополітичне відомство на чіткі і відчутні результати у рамках латиноамериканського співробітництва. Дипломатія в Бразилії є найбільш потужною та сильною у своєму регіоні. Її зусилля в сфері скорочення озброєнь, мирних переговорів для врегулювання конфліктів, посилення ролі міжнародного права та розвитку співробітництва між державами дозволили їй значно наростити м'який вплив (*Brazilian Foreign Policy Handbook, 2008*).

Іншим важливим пріоритетом зовнішньої політики Бразилії є політика розширення дипломатичних зв'язків і співробітництва. Протягом першого терміну Лули да Сілви, зовнішньополітичні пріоритети включали майже всі регіони світу. Особливу увагу приділяли розвитку політичних і економічних зв'язків через ініціативу «Південь-Південь». Зусилля президента спрямовувалися на зміцнення цього діалогу з конкретними цілями: перш за все, позиціонувати Бразилію як одного з головних гравців у СОТ для ефективної протидії дискримінаційній торговельній політиці розвинених країн; по друге, активно посилювати свій міжнародний статус, зокрема, прагнути до постійного членства у Раді Безпеки ООН та у «Великій вісімці» (*Zakaria, 2008, p. 32-44*).

Можна зробити висновок, що зовнішньополітичні пріоритети Бразилії включають підтримку інтеграційних процесів у Південній Америці та Латиноамериканському регіоні загалом (МЕРКОСУР, УНАСУР, Співтовариство держав Латинської Америки та Карибського басейну – СЕЛАК), розвиток співпраці з країнами Півдня (Африка, Середній Схід, Азія) в рамках БРІКС (Бразилія, Росія, Індія, Китай) та ІБАС (Індія, Бразилія, Південна Африка), а також захист інтересів країн третього світу. У відносинах з іноземними партнерами Бразилія суворо дотримується концептуальних засад, закріплених у Конституції держави, які включають захист прав людини, невтручання у внутрішні справи, підтримку міжнародного миру, мирне вирішення конфліктів, засудження тероризму та расизму. Бразилія також активно підтримує будівництво багатопольярного світу, а також виступає за реформування міжнародних організацій, таких як ООН, МВФ тощо. Зовнішня політика

уряду Лулі да Сілви сприяє зростанню економічного потенціалу та міжнародного впливу Бразилії (*The External Policy of Brazil, 2003*). Особливістю зовнішньополітичної стратегії при Лулі да Сілві було і є всебічне розширення зовнішніх зв'язків Бразилії, їх багатовекторність. Навіть під час передвиборчої кампанії 2022 року сфера зовнішніх відносин стала пріоритетною. Він наголошував на тому, що хоче повернути Бразилію на міжнародну арену. Після його переобрання президентом в 2023 році, за перші півроку він провів у закордонних відрядженнях 31 день, відвідавши 12 країн. Розширилась географія візитів глави держави, тіснішими стали зв'язки Бразилії з Азійськими країнами, країнами Африки та Близького Сходу. З одного боку, Лула да Сілва заручається підтримкою розвинених країн, зміцнює співпрацю зі старими партнерами в Латинській Америці, з іншого боку, ініціює нові угоди з Китаєм, Індією, ПАР. У підсумку, нарощування торговельного обороту дає країні економічну стабільність, а розгалужена мережа політичних контактів зміцнює її міжнародні позиції.

Регіональна політика Бразилії спрямована на посилення інтеграційних процесів на Південноамериканському континенті, особливо у рамках міждержавного об'єднання МЕРКОСУР. Розширення експорту і диверсифікація його структури є ключовими цілями зовнішньоекономічної політики Бразилії, яка активно підтримує регіональну економічну інтеграцію. Бразилія є одним зі засновників та основним «локомотивом» Південноамериканського спільного ринку (МЕРКОСУР). Вона розглядає це як платформу для подальшої інтеграції Південної Америки. Сьогодні до складу МЕРКОСУР входять Аргентина, Бразилія, Парагвай та Уругвай (членство Венесуели було призупинено в 2016 році). Такі країни як Болівія, Чилі, Колумбія, Еквадор, Гаяна, Перу та Суринам є асоційованими членами. МЕРКОСУР є ключовим інструментом для Бразилії у боротьбі проти «несправедливого» міжнародного порядку. Основною стратегічною метою є створення спільноти, яка сприятиме економічному зростанню членів шляхом інтенсивної взаємної торгівлі та ефективного використання інвестицій, а також зміцнюватиме міжнародну конкурентоспроможність економік субрегіону. Бразилія приділяє велике значення регіональним торговельним угодам як важливому елементу справедливої, прозорої збалансованої та недискримінаційної багатосторонньої торговельної системи. В рамках участі в МЕРКОСУР Бразилія уклала угоди про преференційну торгівлю з Болівією, Чилі, Колумбією, Еквадором, Венесуелою, Кубою, Мексикою і Перу. Крім того, в рамках Латиноамериканської асоціації інтеграції (ЛАІ), у Бразилії укладені економічні угоди з Гайаною та Суринамом.

Головним бразильським партнером в Південній Америці є Аргентина. З моменту підписання Асунсьйонського договору у 1991 році відносини між цими країнами зазнали значного покращення та якісних змін, що свідчить про їх стратегічний характер у рамках МЕРКОСУР. Саме ці взаємини виступають важливим рушійним фактором для розвитку об'єднання. Хоча на початку 2005 року відносини між Бразилією і Аргентиною були піддані випробуванням через вимоги Аргентини зменшити асиметрію у двосторонній торгівлі, спільна позиція двох країн на Саміті країн Америки 2005 року в місті Мар-дель-Плата, разом із іншими членами МЕРКОСУР і Венесуелою, а також двосторонні угоди щодо співробітництва у сферах ядерної енергетики, космосу та транспорту, досягнуті під час зустрічі двох президентів у Пуерто Ігуасу, надали новий поштовх для розвитку їх відносин. Після незадоволення Буенос-Айреса спробами Бразилії виступати як регіональний лідер, їх спільна позиція та підписання у 2006 році документу з Аргентиною для зменшення «існуючих асиметрій» у двосторонній торгівлі, Бразилія продемонструвала готовність йти на компроміси на користь свого партнера в МЕРКОСУР, щоб підтримувати та зміцнювати стратегічне партнерство.

Одним із яскравих прикладів такої підтримки була заява Лулі да Сілви, яку він зробив після зустрічі з президентом Аргентини у травні 2023 року. Лула заявив, що він активно працює для того, щоб допомогти Аргентині впоратись із фінансовою кризою, а також хоче щоб Новий Банк Розвитку, створений країнами БРІКС, надав Аргентині кредити. Також він

згадав співпрацю Аргентини з МВФ, сказавши, що хоче, щоб МВФ «забрав ніж від горла Аргентини» («Lula says he's started talks», 2023).

Зовнішньоторговельне та зовнішньоекономічне співробітництво між Бразилією та Аргентиною стало фундаментом інтеграційного процесу в рамках МЕРКОСУР. Вони визначили головні напрямки економічної співпраці: енергетика, автомобільна промисловість, поставки продукції аргентинського сільськогосподарського сектора до Бразилії, а також закупівлі різноманітних бразильських промислових товарів і устаткування Аргентиною. Ця стратегічна співпраця перетворила дві найбільші країни Південної Америки в привілейованих економічних партнерів і стала основою для активної та багатопланової політичної взаємодії між Бразилією і Буенос-Айресом.

У першому десятилітті ХХІ століття ці дві країни стали ініціаторами значущих регіональних економічних і політичних проєктів, таких як Південноамериканське співтовариство націй (2004 рік), Союз країн Південної Америки (УНАСУР, 2007 рік), Рада оборони Півдня (2008 рік) та Банк Півдня (2009 рік).

Розглядаючи регіональну політику Бразилії, не можна не згадати про міждержавне об'єднання УНАСУР – Союз Південноамериканських націй. Це об'єднання почало стрімко розвиватись на початку 21 століття. Підписання декларації про створення нової організації відбулося 8 грудня 2004 року на саміті 12 держав у місті Куско, Перу. До цієї організації увійшли держави Андського співтовариства та держави-члени Південноамериканського спільного ринку, а також Чилі, Гаяна та Сурінам. Найбільшу активність при створенні цієї організації проявили колишній президент Перу Алесандро Толедо, а також чинний президент Бразилії Лула да Сілва. В декларації було проголошено, що вона віддзеркалює прагнення латиноамериканських народів до єднання, інтеграції та створення спільного майбутнього. 23 травня 2008 року прийнято рішення про створення єдиного регіонального органу на кшталт Європарламенту і про створення штаб-квартири організації у місті Кіто (Еквадор).

На порядку денному Саміту УНАСУР значне місце зайняло питання створення Південноамериканської ради з питань оборони, створення якої було запропоноване Бразилією через серйозне напруження у регіоні, спричинене антитерористичною операцією Колумбії проти збройних формувань FARC, одна з яких мала базу на території Еквадору. Проте ця ініціатива не знайшла підтримки від Венесуели та Колумбії. Тогочасний президент Венесуели Уго Чавес висловився проти цієї ідеї, зауваживши, що Латинській Америці не потрібне південноамериканське НАТО. З свого боку, президент Колумбії Урібе зробив умовою для приєднання країни до Ради, визнання іншими країнами регіону FARC як терористичного угруповання.

У 2017 році УНАСУР почав переживати серйозну кризу. В результаті в квітні 2018 року 6 держав заявили про призупинення свого членства в організації, в тому числі й Бразилія. Але після переобрання Лули да Сілви президентом, 5 квітня 2023 року він заявив про повернення Бразилії до цієї організації. Це є яскравим прикладом того, що офіційна Бразилія цілеспрямовано прагне до консолідації народів Латинської Америки та об'єднання їх навколо себе.

Початок відносин Бразилії з США та Китаєм датується ХІХ століттям. З того часу бразильсько-американські та бразильсько-китайські стосунки проходили через періоди потепління та похолодання, але на теперішньому етапі США та Китай є найбільшими торговельними партнерами та найбільшим джерелом інвестицій в економіку Бразилії. З 2007 року Китай інвестував в Бразилію 71 мільярд доларів («China Global Investment Tracker», 2024), а інвестиції США у Бразильську економіку станом на 2021 рік складають 191 мільярд («U.S. Relations With Brazil», 2023).

У 1993 році після підписання договору про стратегічне партнерство між Бразилією та Китаєм, відносини між цими країнами почали стрімко розвиватись. Після приходу до влади Лули да Сілви у 2003 році цей процес отримав новий поштовх. Лула да Сілва активно підтримував стратегічне партнерство з Китаєм, яке було визначено його попередником, і

надавав пріоритетного значення розвитку відносин з цією азіатською країною. Адміністрація Лули ставила перед собою завдання почати новий етап у відносинах з Китаєм, розглядаючи його як нову політичну й економічну силу, величезний потенційний ринок для продажу продукції, важливого постачальника товарів і джерело необхідних інвестицій. Китай також розглядався як важливий союзник у формуванні політико-дипломатичної вісі «Південь – Південь».

Обидві країни досягли значного прогресу у двосторонніх відносинах, про що свідчить кількість офіційних зустрічей. До 2000-х років лише два бразильські президенти відвідали Китай – у 1988 та 1995 роках, а Цзян Дземін, китайський лідер, відвідав Бразилію лише одного разу у 1993 році. Однак у 2000-х роках офіційні візити стали набагато частішими. Наприклад, Ху Цзіньтао відвідав Бразилію в 2004 та 2010 роках, а Лула да Сільва – у 2004 та 2009 роках відвідав Китай. Крім того, дев'ять важливих китайських лідерів, включаючи міністрів і глав Китайської Комуністичної Партії, відвідали Бразилію у 2000-х роках. Наступники Лули Ділма Русеф та Жаїр Болсонару продовжили розвивати стосунки з Китаєм обмінюючись офіційними візитами, намагаючись керуватись прагматичним підходом й уникаючи конфронтації. Але все ж таки провідну роль у розбудові бразильсько-китайських стосунків зіграв і продовжує відігравати чинний президент Бразилії Лула да Сільва. Ще в 2009 році Лула у спільному комюніке заявив про свою відданість принципу Одного Китаю, і що Бразилія визнає уряд Китайської Народної Республіки як єдиний, що репрезентує весь Китай та Тайвань як частину Китаю (John, 2023). Після повернення до влади в 2023 році Лула продовжив розбудовувати відносини з Китаєм, зустрівшись на полях бразильсько-китайського саміту з китайським президентом Сі Цзіньпінем та відвідавши інавгурацію Ділма Русеф на посаду Президента Банку БРІКС в Шанхаї. Під час свого візиту до Пекіну в 2023 році Лула заявив, що ніхто не зупинить Бразилію від розвитку стосунків із Китаєм. Також у січні 2024 року під час зустрічі з міністром закордонних справ Китаю, Лула вчергове підтвердив свою відданість принципу Одного Китаю.

Ведучи мову про співробітництво Бразилії та Китаю у політичній площині, варто згадати і про економічні зв'язки, що поєднують ці країни. У 2009 році об'єм торгівлі з Китаєм досяг показника у 36.7 мільярдів доларів, для порівняння об'єм торгівлі на 2003 рік складав 6.7 мільярдів доларів. Таким чином Китай обійшов США, ставши найбільшим торговельним партнером Бразилії. Цю позицію він зберігає і надалі. Станом на 2022 рік товарообіг між країнами склав понад 111 мільярдів доларів.

Крім значних економічних зв'язків, Бразилію та Китай також об'єднує БРІКС, який відіграє важливу роль у зовнішньополітичній діяльності Бразилії, незважаючи на те, що останнім часом риторика країн БРІКС набула антизахідного забарвлення. Бразилія та Китай розглядають БРІКС як платформу, що може посилити вплив Глобального Півдня та створити альтернативи таким організаціям як МВФ і Світовий Банк.

Не менш важливим партнером для Бразилії є США. Ще на початку XXI століття США були найбільшим торговельним партнером Бразилії, поступившись цим місцем Китаю в 2009 році. Відносини між країнами завжди займали важливе місце в зовнішній політиці цих держав. Вже через 2 дні після перемоги Лули, Джордж Буш запросив бразильського президента відвідати США. Під час їх зустрічі обговорювалися питання двосторонньої торгівлі, безпеки та боротьби з міжнародною злочинністю. Цю зустріч високо оцінив Лула та преса. Хоча Бразило-Американські відносини під час першого президентського терміну Лули були продуктивними, вони все ж таки відзначились певною суперечністю. Бразилія підкреслювала свою самостійну лінію в переговорах про Всеамериканську зону вільної торгівлі (АЛКА), але в двосторонніх відносинах з США акцент робився на уникненні конфліктів. Проте Лула продовжував критикувати американський протекціонізм, який ускладнював доступ бразильських товарів на американський ринок. Загалом, якщо США намагалися проводити переговори з Бразилією по двосторонній лінії, то Бразилія в свою чергу наполягала на взаємодії через МЕРКОСУР – США, що значно зміцнювало її позиції.

У міжнародно-політичній сфері Вашингтон був стурбований лінією бразильського керівництва на розвиток відносин з Іраном, зокрема, прагненням президента Лули стати посередником у переговорах із питання іранської атомної програми. Певні підозри й невдоволення в американському істеблішменті викликала участь Бразилії в групі БРІКС, динамічне зближення з її членами як у багатосторонньому форматі, так і на двосторонньому рівні. Не зустрічало співчуття у Вашингтоні явне прагнення бразильського керівництва зробити свою країну постійним членом Ради безпеки ООН. У Білому домі таке рішення, очевидно, вважали передчасним і таким, що не цілком відповідає інтересам США (з урахуванням зростаючої самостійності південноамериканського гіганта в світових справах).

У міжнародній політиці Вашингтон виявляв певне занепокоєння розвитком бразило-іранських відносин, а також спробою Лули стати посередником у переговорах щодо ядерної програми Ірану. Також у США викликала певне невдоволення участь Бразилії в групі БРІКС та зміцнення відносин з її членами як на багатосторонньому, так і на двосторонньому рівнях. Білому домі не подобалася ідея постійного членства Бразилії в Раді безпеки ООН, яку вони вважали передчасною і такою що не відповідає інтересам США.

Парадокс полягає в тому, що не зважаючи на існуючі протиріччя, економічні зв'язки між Бразилією та США є міцними. Обидві країни намагаються будувати двосторонні відносини на основі взаємних інтересів і декларують високий рівень політичної довіри. Вашингтон і Бразилія співпрацюють в ключових питаннях міжнародної безпеки, підтримки миру, а також розвивають двосторонню торгівлю. Візит Барака Обами до Бразилії у 2011 році (Бразилія була першою країною Латинської Америки яку Барак Обама відвідав у статусі президента) підкреслив визнання американською адміністрацією зростаючої ролі цієї країни в Латинській Америці та її впливу на процеси у світі.

Певної шкоди стосункам Бразилії та США завдав шпигунський скандал, який вибухнув у 2013 році. Після ряду публікацій у пресі було викрито, що бюро національної безпеки США шпигувало за президентом Бразилії Ділмою Русеф та її найближчими помічниками. Після цього вона скасувала свій офіційний візит до США, та під час свого виступу в ООН 24 вересня 2013 року засудила дії американської розвідки. Все ж незважаючи на цей скандал Бразилія та США зберегли відносини. Вже у 2019 році, після робочого візиту Жаїра Болсонару до США, Бразилії був наданий статус Основного союзника поза НАТО. Після переобрання президент Лула да Сілва відвідав Вашингтон із офіційним візитом, продемонструвавши цим наміри розбудовувати та зміцнювати відносини зі США, а вже в поточному році США та Бразилія відсвяткували 200-річчя дипломатичних зносин між державам.

Останніми роками відносини між Китаєм та США перебувають у стані напруги через позицію Китаю щодо російсько-української війни та щодо Тайваню. На тлі цієї напруги офіційна Бразилія чітко дала зрозуміти, що вона не збирається обирати між Пекіном та Вашингтоном, та вступати у холодну війну будь із ким. У лютому 2023 року Президент Бразилії заявив, що його країна прагне чудових відносин із обома державами (Philips, 2023). Офіційна Бразилія розуміє важливість дружніх та виважених стосунків з обома супердержавами, тому проводить зовнішню політику, спрямовану на розбудову та посилення цих відносин.

Позиція Бразилії щодо війни в Україні не є однозначною. На неї впливають не тільки тісні економічні та політичні зв'язки з Китаєм та іншими країнами БРІКС, але й давні традиції бразильської дипломатії. Також Бразилія керується прагматичним підходом, у першу чергу враховуючи власні інтереси. З одного боку, офіційна Бразилія підтримує суверенітет і територіальну цілісність України. Про це свідчать результати голосування Бразилії в ООН в 2022 – 2023 роках. З іншого боку, Бразилія вирішила зайняти нейтральну позицію і не поривати зв'язки з Росією.

В останній рік президенства Жаїра Болсонару, який співпав із початком повномасштабного вторгнення Росії в Україну, офіційна Бразилія майже не висловлювала свого ставлення до війни в Україні. Лише в одній із офіційних заяв тодішнього президента

Бразилії йшлося про те, що він знає, як закінчити війну й обговорить це з президентом України. Але незаперечним фактом є те, що від початку Бразилія була проти постачання будь-якої допомоги Україні. Про це свідчить неофіційне попередження посольству України в Бразилії про те, що воно може бути закрите, якщо воно сприятиме відправці бразильських добровольців в Україну.

Більш чітка позиція південноамериканського гіганта почала вимальовуватися після приходу до влади Лули да Сілви. Він вирішив взяти на себе роль миротворця й усіляко просуває ідею мирного врегулювання війни. Ще на початку президенства під час візиту до Вашингтону Лула сказав про те, що Бразилія не відправлятиме зброю та спорядження в Україну (John, 2020). За його словами, він хоче припинити війну, а не приєднатися до неї. Лула розкритикував США під час свого візиту до Пекіну, заявивши, що США повинні перестати заохочувати війну та почати говорити про мир (Mendonca, 2023). Офіційна Бразилія не захотіла приєднуватися до коаліції держав проти Росії, яку очолили США. На противагу цьому Лула хоче створити клуб нейтральних держав, які сприятимуть врегулюванню конфлікту. Під час безпекової конференції у Мюнхені влітку 2023 року, бразильські дипломати передали свій мирний план представникам понад 20 країн (Iglesias, 2023).

Президент Лула да Сілва часто піддається критиці з боку США та ЄС через свої заяви та дії представників свого уряду. Найбільш резонансними з них можна назвати заяву Лули про те, що Україні варто відмовитись від Криму заради припинення війни, а також заяву про те, що Україна також винна в тому, що цей військовий конфлікт розпочався. Крім цього хвилю обурення у Західному суспільстві спричинив візит Сергія Лаврова до Бразилії у квітні 2023 року, а також візит радника Лули Селсо Аморіма до Москви. Через це на адресу Лули почали лунати звинувачення в його проросійській позиції, нерозумінні конфлікту та підтримці московських наративів («Brazil's Welcome of Russian», 2023). Але насправді не можна сказати, що Бразилія підтримує Росію, а також не було б вірним звинувачувати в недалекоглядності та нерозумінні ситуації людину, яка по суті створила економічне чудо в Бразилії. Бразилія підтримала більшість резолюцій ООН щодо України і голосувала за резолюцію, яка вимагала виведення російських військ з України. Позиція Бразилії скоріше вмотивована економічними інтересами та традиціями бразильської дипломатії.

Розглядаючи економічні чинники що впливають на позицію Бразилії, в першу чергу варто згадати Китай, який є найбільшим торгівельно-економічним партнером Бразилії та одним із найбільших інвесторів у її економіку. Хоча Китай відкрито і не підтримує Росію, але багато в чому їй допомагає, постачаючи товари подвійного призначення, різноманітне обладнання для російського ВПК, закупаючи у Росії енергоресурси. Китай як і Бразилія виступає за мирне врегулювання війни і запропонував свій мирний план. Не менш важливим є те, що Бразилія, Китай і Росія є країнами БРІКС, які тісно співпрацюють в рамках цієї організації. Якщо розглядати економічні зв'язки безпосередньо Росії та Бразилії, то порівняно з Китаєм, об'єм їх торгівлі є значно меншим, але значна частина бразильського експорту це аграрна продукція, а аграрний сектор Бразилії надзвичайно сильно залежить від імпорту російських добрив.

Говорячи про традиції бразильської дипломатії та політичну складову в позиції Бразилії, варто було б відзначити, що Бразилія завжди критикувала односторонні санкції (наприклад санкції проти Куби) і ніколи не вважала законними санкції, які одностайно не підтримала Рада безпеки ООН («Brazil's President Calls U.S.», 2023). Якщо говорити про політичні причини, то Лулі не вигідно те, щоб Росія стикнулася із серйозною економічною кризою. Лула переміг з невеликим відривом на минулих президентських виборах і намагається усіляко посилити свою позицію, залучаючи до свого уряду представників інших партій, а також впроваджуючи різноманітні соціальні програми, які потребують значних видатків з державного бюджету. У випадку, якщо Росія стикнеться зі серйозною кризою, це невідворотно потягне за собою ріст цін на енергоносії на світовому ринку, що матиме негативний вплив на бразильську економіку та рівень життя населення, і відповідно на

підтримку Лули як президента. Можна також припустити, що Лула бачить укладення миру між Україною та РФ за його безпосередньої участі, як велике завершення довгої політичної кар'єри, враховуючи його поважний вік.

У **висновках** доцільно зазначити, що Бразилія є унікальною країною. З кожним роком її вага на світовій арені збільшується, її вплив на політичні процеси у світі стає все відчутнішим. Вона проводить розумну та виважену політику, не орієнтуючись на певний блок країн, а намагається розвивати свої економічні та політичні відносини з найбільшими та найпотужнішими світовими гравцями, які деколи мають кардинально протилежні позиції.

На регіональному рівні зовнішня політика Бразилії спрямована на поглиблення та посилення інтеграційних процесів народів Латинської Америки та країн Карибського басейну, особливо у рамках регіональних об'єднань МЕРКОСУР, УНАСУР та СЕЛАК. Це реалізовується через двосторонні та багатосторонні договори, зони вільної торгівлі та спільні інфраструктурні проекти.

На глобальному рівні Бразилія виступає за побудову нового світового порядку, схильного до багатосторонності. Вона розширює свою участь у міжнародних організаціях, посилює співпрацю по лінії Південь – Південь, особливо з країнами-членами БРІКС. При цьому Бразилія продовжує розвивати і зміцнювати свої стосунки зі США, не дивлячись на напругу у відносинах США з Китаєм. З цього приводу офіційна Бразилія заявила, що хоче розвивати плідні стосунки з обома країнами і не буде обирати нічию сторону. Бразилія не заграє зі своїми партнерами, а проводить самостійну політику, яка спрямована на захист її власних інтересів і посилення її позиції. Бразилія може собі дозволити самостійну позицію щодо багатьох глобальних питань таких як: іранська ядерна програма, санкції проти Куби, китайсько-тайванське питання і російсько-українська війна. У російсько-українській війні Бразилія займає нейтральну позицію. Вона підтримує територіальну цілісність України та її суверенітет, при цьому не надає допомогу Україні та вважає, що цю війну можна закінчити лише через мирні переговори, в яких вона готова виступити посередником.

З огляду на усе вище зазначене, Бразилія і Глобальний Південь загалом є тією силою, з якою не можна не рахуватися. З кожним роком їх вплив на економічні та політичні процеси у світі стає все більш відчутним і, на нашу думку, саме країни Глобального Півдня мають значний вплив на Росію. Саме тому Україні для закінчення війни потрібно не лише орієнтуватись на Західний світ та його допомогу, але й максимально намагатись заручитись підтримкою країн Глобального Півдня та долучати ці країни до українських мирних ініціатив.

References:

1. Brazilian Ministry of External Relations, Bureau of Diplomatic Planning. (2008). *Brazilian Foreign Policy Handbook*. Brasilia de Gusmao Foundation.
2. *Constitution of the Federative Republic of Brazil*. (2010). Brasília.
3. De Almeida, P. R. (2006). Uma nova «arquitectura» diplomática? – Interpretacoes divergentes sobre a politica externa do governo Lula (2003-2006). *Revista Brasileira de Política Internacional*, 49(1), 95-116.
4. Economy of Brazil. (2024, May 4). *Wikipedia*. https://en.wikipedia.org/wiki/Economy_of_Brazil
5. GDP projections from PwC: how China, India and Brazil will overtake the West by 2050. (2011, January 7). *The Guardian*. <https://www.theguardian.com/news/datablog/2011/jan/07/gdp-projections-china-us-uk-brazil>
6. Iglesias, S. (2023, February 23). Brazil's Lula Intensifies Diplomatic Push for Peace in Ukraine. *Time*. <https://time.com/6258071/brazil-lula-ukraine-war/>
7. John, T. (2023, February 10). Lula says Brazil is no more divided than the US as he meets Biden. *CNN*. <https://edition.cnn.com/2023/02/10/americas/brazil-president-lula-interview-intl-latam/index.html>
8. Mendonca, D. (2023, April 15). US should stop 'encouraging' Ukraine war, Brazilian president says. *CNN*. <https://edition.cnn.com/2023/04/15/world/brazil-president-ukraine-war-intl/index.html>
9. Phillips, T. (2023, March 24). 'Brazil is back': Lula to visit Xi as he resets diplomatic relations with China. *The Guardian*. <https://www.theguardian.com/world/2023/mar/24/lula-xi-jinping-visit-china-brazil-diplomatic-relations-reset>
10. Rocha, J. (2010). Brazil: After the Age of Lula. *The World Today*, 66(10).
11. U.S. Relations With Brazil. (2023, August 21). *U.S. Department of State*. <https://www.state.gov/u-s-relations-with-brazil/>

12. Vigevani, T., & Cepaluni, G. (2007). A política externa de Lula da Silva: a estratégia da autonomia pela diversificação. *Contexto Internacional*, 29(2), 21-40.
13. World Bank Group. (n.d.). *Brazil*. Retrieved from <https://data.worldbank.org/country/brazil>
14. Zakaria, F. (2008). The Future of American Power. *Foreign Affairs*, 87(3), 32-44.
15. Brazil's President Calls U.S. Economic Embargo on Cuba 'Illegal,' Condemns Terrorist List Label. (2023, September 16). *The Reuters*. <https://www.reuters.com/world/americas/brazils-president-calls-us-economic-embargo-cuba-illegal-condemns-terrorist-list-2023-09-16/>
16. Brazil's welcome of Russian minister prompts U.S. blowback. (2023, April 18). *Politico*. <https://www.politico.com/news/2023/04/18/brazil-russia-ukraine-kirby-blowback-00092485>
17. China Global Investment Tracker Argentina. (2024, January 18). *American Enterprise Institute*. <https://www.aei.org/china-global-investment-tracker/>
18. Joint Communiqué Between the People's Republic of China and The Federative Republic of Brazil on Further Strengthening China-Brazil Strategic Partnership. (2009, May 19). *Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China*. https://www.mfa.gov.cn/eng/wjdt_665385/2649_665393/200906/t20090610_679258.html
19. Lula says he's started talks with BRICS bank to help Argentina. (2023, May 3). *Buenos Aires Times*. <https://www.batimes.com.ar/news/economy/lula-says-hes-started-talks-with-brics-bank-to-help-argentina.phtml>
20. Simone Iglesias. Brazil's Lula Intensifies Diplomatic Push for Peace in Ukraine (2023, Feb., 23). *The Time*. <https://time.com/6258071/brazil-lula-ukraine-war/>
21. Brazil's Lula Discusses Peace Effort With Zelenskiy in Video Call (2023, Mar., 2). *The Reuters*. <https://www.reuters.com/world/europe/brazils-lula-discusses-peace-effort-with-zelenskiy-video-call-2023-03-02/>
22. Brazil Envoy Met Putin to Push Ukraine Peace Talks (2023, April, 3). *The Reuters*. <https://www.reuters.com/world/brazil-envoy-met-putin-push-ukraine-peace-talks-cnn-brasil-2023-04-03/>

Alla Humeniuk,

*Candidate of Political Science, Associate Professor of the Department
Of Political Psychology and International Relations
Mykhailo Drahomanov Ukrainian State University*

Volodymyr Boiko,

*PhD student of Political Science
Mykhailo Dragomanov Ukrainian State University*

Brazil's Role in the New Geopolitical Environment

This comprehensive article delves into the intricate landscape of Brazil's foreign policy, contextualizing it within the ever-evolving dynamics of global geopolitics, particularly amidst the backdrop of escalating tensions between major powers such as the United States, China, and Russia. At its core, the article meticulously examines Brazil's nuanced approach to international relations, meticulously dissecting its multifaceted strategies and diplomatic manoeuvres in navigating complex geopolitical fault lines.

A focal point of the analysis is Brazil's positioning vis-à-vis the Russo-Ukrainian conflict, a geopolitical flashpoint that has reverberated across the international stage. Within this context, Brazil emerges as a pivotal actor, leveraging its status as a neutral intermediary to potentially facilitate peaceful negotiations between conflicting parties. This role underscores Brazil's commitment to diplomacy and conflict resolution, transcending traditional alliances and embracing a pragmatic, independent stance in pursuit of global stability.

Moreover, the article meticulously traces Brazil's diplomatic trajectory, emphasizing its adherence to principles of multilateralism and strategic partnerships with a diverse array of countries, spanning both Western and non-Western spheres of influence. This multifaceted engagement is exemplified by Brazil's active involvement in regional integration efforts within Latin America and the Caribbean, spearheaded by organizations such as MERCOSUR, UNASUR, and CELAC. Through these platforms, Brazil seeks to foster greater cohesion and cooperation among regional peers, bolstering collective resilience and solidarity in the face of geopolitical uncertainties.

Furthermore, the article illuminates Brazil's broader vision for a redefined global order, one characterized by principles of multipolarity and equitable representation. Central to this vision is Brazil's deepening engagement in international forums and institutions, coupled with its steadfast commitment to South-South cooperation, particularly within the framework of BRICS. By amplifying its voice on the global stage and forging strategic alliances with emerging powers, Brazil aims to shape the contours of international discourse and influence decision-making processes on issues of global significance.

Despite mounting tensions between traditional superpowers such as the United States and China, Brazil remains steadfast in its pursuit of a balanced foreign policy agenda, one that prioritizes national interests while navigating a complex web of geopolitical rivalries and alliances. Through astute diplomacy and proactive engagement, Brazil endeavours to carve out a distinct role for itself as a responsible global stakeholder, capable of exerting meaningful influence on critical issues ranging from regional security to climate change. In summation, this article offers a comprehensive exploration of Brazil's evolving foreign policy landscape, highlighting its role as a pivotal player in shaping the trajectory of global affairs. Through meticulous analysis and nuanced insights, it provides invaluable perspectives on Brazil's diplomatic endeavours, shedding light on the complex interplay of interests and aspirations that underpin its engagement with the international community.

Keywords: Brazil; post-bipolar world; Global South; peaceful resolution; new world order; Latin America; external economic cooperation; independent geopolitical force.

<https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series22.2024.35.09>

УДК 327.3:327.56

Олексій Буряченко,
кандидат політичних наук, доцент,
професор кафедри міжнародних відносин та стратегічних студій,
Національний авіаційний університет
ORCID: 0000-0001-5308-2570; email: voua@ukr.net

БУДАПЕШТСЬКІ ГАРАНТІЇ ЯК ФАКТОР КРИЗИ МІЖНАРОДНОЇ КОЛЕКТИВНОЇ БЕЗПЕКИ

Стаття досліджує питання порушення наданих Україні гарантій, закріплених Будапештським меморандумом як частини архітектури міжнародної колективної безпеки, враховуючи контекст Договору про нерозповсюдження ядерної зброї (ДНЯЗ). Також автор ставить за мету проаналізувати наслідки порушення будапештських гарантій для міжнародної колективної безпеки.

Проведене дослідження дозволяє зробити висновки, що гарантії, які були надані Україні в обмін на її без'ядерний статус, надані в міжнародно-правовій площині, про що зауважував Х. Лаутерпахт: «Хоча сторони, можливо, припускали, що договір мало що означає, неприпустимо припущення, що вони мали намір щоб він нічого не означав і що документ, укладений у формі договору – з супутньою урочистістю, формальністю, публічністю, а також конституційними та іншими гарантіями – є не договір». Автор звертає увагу, що гіпотетичність вірності таких висновків провокує багато питань. І тут вже справа не лише в Україні, а ідеться про те, що невиконання і подальша невизначеність Будапештського меморандуму, який є частиною архітектури міжнародної колективної безпеки, враховуючи контекст ДНЯЗ, підриває засади міжнародної колективної безпеки та головний її принцип – угоди мають виконуватися.

Автор також зауважує, сьогодні міжнародно-правовий режим, як і архітектура міжнародної безпеки, перебуває у повній турбулентності. Дедалі глибше серед міжнародної спільноти посилюється усвідомлення неієздатності наявних міжнародних механізмів та інституцій, що мають гарантувати безпеку державам. Проявляється недостатнє розуміння стратегічної перспективи та можливих контурів майбутнього світового устрою, що впливає на дії політиків і поглиблює стан хаотичності й невизначеності. На думку автора, повинна бути запропонована зовсім нова конфігурація архітектури світової безпеки – без простих і тимчасових рішень. Напрацьовані нові механізми міжнародної безпеки, які були би підкріплені довгостроковим політичним баченням, сильною політичною рішучістю, науковими рекомендаціями та ефективними механізмами для своєчасного упередження агресоів.

Ключові слова: міжнародна колективна безпека, гарантії, Будапештський меморандум, неядерні держави, міжнародна безпека, ДНЯЗ.

Вступ. Наприкінці «холодної війни» третьою за величиною ядерною країною була не Британія, Франція чи Китай – це була Україна. Розпад Радянського Союзу, повільний крах, якого завершився у 1991 році, залишив по собі у спадок ядерну зброю, яка була розміщена на території Росії, України, Білорусі, Казахстану. Нова незалежна Україна успадкувала приблизно 5000 одиниць ядерної зброї. Підземні шахти на військових базах містили ракети великої дальності, які несли до 10 термоядерних боеголовок. Більше зброї мали тільки РФ та США. Такий потужний ядерний арсенал України непокоїв ядерні країни, враховуючи той факт, що Україна – «молода країна з невизначеністю майбутніх економічних і політичних перспектив», як апелювали на той час прихильники за ядерне роззброєння України.

Потрібно зауважити, що у 1990 році Україна проголосила намір стати нейтральною, позаблоковою державою, а також зобов'язалася дотримуватися трьох неядерних принципів: не застосовувати, не виробляти і не набувати ядерної зброї (Декларація про державний суверенітет, 1990). Варто згадати, що за п'ять років до незалежності в Україні сталася Чорнобильська трагедія, яка мала катастрофічні наслідки і більшість українців були не проти позбутися сусідства з потенційно небезпечною ядерною зброєю. Звісно, настрої українців не